

Темні алеї

Іван Бунін

Іван Бунін

Темні алеї

Переклад Олександра Грязнова

У холодну осінню негоду, на одній з великих тульських доріг, залитій дощами і порізаній багатьма чорними коліями, до довгої дерев'яної будівлі, на одній половині якої була казенна поштова станція, а в іншій приватна світлиця, де можна було відпочити або заночувати, пообідати або замовити самовар, підкотив закиданий грязюкою тарантас з наполовину піднятим верхом, трійка досить простих коней з підв'язаними від сльоти хвостами. На козлах тарантаса сидів міцний мужик в туго підперезаному сіряку, серйозний і темнолиций, з рідкою смоляною бородою, схожий на старовинного розбійника, а в тарантасі – стрункий старик-військовий у великому кашкеті і в миколаївській сірій шинелі з бобровим стоячим коміром, ще чорнобровий, але з білими вусами, які з'єднувались з такими ж бакенбардами; підборіддя у нього було поголене і вся зовнішність мала ту схожість з Олександром II, яка була дуже поширена серед військових у пору його царювання; погляд був також запитальний, строгий і разом з тим стомлений.

Коли коні стали, він викинув з тарантаса ногу у військовому чоботі з рівною халявою і, притримуючи руками в замшевих рукавичках поли шинелі, вибіг на ганок будівлі.

— Ліворуч, ваше превосходительство, — грубо крикнув з козел кучер, і він, злегка нахилившись на порозі через свій високий зріст, увійшов у сіни, потім у світлицю ліворуч.

У світлиці було тепло, сухо і охайно: новий, золотистий образ у лівому кутку, під ним укритий чистою полотняною скатертиною стіл, за столом чисто вимиті лавки; кухонна піч, що займала дальній правий кут, біліла свіжою крейдою; ближче стояло щось на зразок тахти, покритої рябими попонами, яка упиралася в бік печі; з-за пічної заслінки солодко пахло щами – розвареною капустою, яловичиною і лавровим листом.

Прийжджий скинув на лавку шинель і виявився ще стрункішим в одному мундирі і в довгих чоботах, потім зняв рукавички і кашкет і зі стомленим виглядом провів блідою худою рукою по голові – сиве волосся його з начісами на скронях до кутів очей злегка кучерявилося, красиве видовжене обличчя з темними очима зберігало подекуди дрібні сліди віспи. У світлиці нікого не було, і він неприязно крикнув, відкривши двері в сіни:

— Гей, хто там!

Негайно по тому в світлицю ввійшла темноволоса, теж чорноброва і теж ще гарна не за віком жінка, схожа на літню циганку, з темним пушком на верхній губі та уздовж

щік, легка на ходу, але повна, з великими грудьми під червоною кофтиною, з трикутним, як у гуски, животом під чорною вовняною спідницею.

— Ласкаво просимо, ваше превосходительство, — сказала вона. — Поїсти зволите чи самовар накажете?

Приїжджий мигцем глянув на її округлі плечі і на легкі ноги в червоних поношених татарських черевиках і уривчасто, неуважно відповів:

— Самовар. Господиня тут чи служиш?

— Господиня, ваше превосходительство.

— Сама, значить, тримаєш?

— Так точно. Сама.

— Чому ж так? Певне, вдова, що сама ведеш справу?

— Не вдова, ваше превосходительство, а треба ж чимось жити. І хазяйнувати я люблю.

— Так, так. Це добре. І як чисто, приємно у тебе.

Жінка весь час допитливо дивилася на нього, злегка мружачись.

— І чистоту люблю, — відповіла вона. — Адже при панах виросла, як не вміти пристойно себе тримати, Миколо Олексійовичу.

Він швидко випростався, розкрив очі і почервонів:

— Надіє! Ти? — сказав він квапливо.

— Я, Миколо Олексійовичу, — відповіла вона.

— Боже мій, боже мій! — сказав він, сідаючи на лаву і прямо дивлячись на неї. — Хто б міг подумати! Скільки років ми не бачились? Років тридцять п'ять?

— Тридцять, Миколо Олексійовичу. Мені зараз сорок вісім, а вам під шістдесят, думаю?

— Близько до цього... Боже мій, як дивно!

— Що дивно, пане?

— Та все, все... Як ти не розумієш!

Втома і неуважність його зникли, він встав і рішуче почав ходити по світлиці, дивлячись у підлогу. Потім зупинився і, червоніючи крізь сивину, став говорити:

— Нічого не знаю про тебе відтоді. Як ти сюди потрапила? Чому не залишилась при панах?

— Мені пани невдовзі після вас вільну дали.

— А де жила потім?

— Довго розповідати, пане.

— Заміжньою, кажеш, не була?

— Ні, не була.

— Чому? При такій красі, яку ти мала?

— Не могла я цього зробити.

— Чому ж не могла? Що ти хочеш сказати?

— Що тут пояснювати. Мабуть, пам'ятаєте, як я вас любила?

Він почервонів до сліз і, насупившись, продовжив крокувати.

— Все минає, мій друже, — пробурмотів він. — Любов, молодість, все, все. Історія вульгарна, звичайна. З роками все минає. Як це сказано в книзі Іова? "Як про воду, що протекла, будеш згадувати".

— Що кому бог дає, Миколо Олексійовичу. Молодість у кожного минає, а любов — інша справа.

Він підвів голову і, зупинившись, болісно посміхнувся:

— Адже не могла ти любити мене весь вік!

— Значить, могла. Скільки не минало часу, все одним жила. Знала, що давно вас немає колишнього, що для вас ніби нічого і не було, а ось... Пізно тепер докоряти, але ж, справді, дуже безсердечно ви мене кинули, — скільки раз я хотіла руки на себе накласти від образи від одної, вже не кажучи про все інше. Адже був час, Миколо Олексійовичу, коли я вас Миколенькою звала, а ви мене", — пам'ятаєте як? І все вірші мені зволили читати про всякі "темні алеї", — додала вона з недоброю посмішкою.

— Ах, яка гарна ти була! — сказав він, хитаючи головою. — Яка гаряча, яка прекрасна! Який стан, які очі! Пам'ятаєш, як на тебе всі задивлялися?

— Пам'ятаю, пане. Були і ви відмінно гарним. І це ж вам я віддала свою красу, свою гарячку. Як же можна таке забути.

— А! Все минає, все забувається.

— Все минає, та не все забувається.

— Іди, — сказав він, відвертаючись і підходячи до вікна. — Іди, будь ласка.

І, витягнувши хустку і притиснувши її до очей, поспіхом додав:

— Лиш би бог мене пробачив. А ти, видно, пробачила.

Вона підійшла до дверей і призупинилася:

— Ні, Миколо Олексійовичу, не пробачила. Якщо вже розмова торкнулася до наших почуттів, скажу прямо: пробачити я вас ніколи не могла. Як не було у мене нічого дорожчого за вас на світі в ту пору, так і потім не було. Тому-то і пробачити мені вас не можна. Ну, та що згадувати, мертвих з цвинтаря не носять.

— Так, так, ні до чого, накажи подавати коней, — відповів він, відходячи від вікна вже із суворим обличчям. — Одне тобі скажу: ніколи я не був щасливим у житті, не думай, будь ласка. Вибач, що, можливо, зачіпаю твоє самолюбство, але скажу відверто — дружину я без пам'яті любив. А зрадила, кинула мене ще образливіше, ніж я тебе. Сина обожнював — поки ріс, яких тільки надій на нього не покладав! А вийшов негідник, марнотрат, нахаба, без серця, без честі, без совісті. Втім, все це також звичайнісінька вульгарна історія. Будь здорова, милий друже. Думаю, що і я у тобі втратив найдорожче, що мав у житті.

Вона підійшла і поцілувала у нього руку, він поцілував у неї.

— Накажи подавати...

Коли поїхали далі, він похмуро думав: "Так, яка чарівна була! Дивовижно прекрасна!" З соромом згадував свої останні слова і те, що поцілував у неї руку, і відразу ж засоромився свого сорому. "Хіба не правда, що вона дала мені найкращі хвилини життя?"

До заходу проглянуло бліде сонце. Кучер гнав риссю, все змінюючи чорні колії, вибираючи менш брудні, і теж про щось думав. Нарешті, промовив із серйозною грубістю:

— А вона, ваше превосходительство, все дивилась у вікно, як ми від'їжджали. Напевне, давно знаєте її?

— Давно, Климе.

— Баба - розуму палата. І все, кажуть, багатіє. Гроші в ріст дає.

— Це нічого не значить.

— Як не значить? Кому ж не хочеться краще пожити! Якщо із совістю давати, то поганого мало. І вона, кажуть, справедлива на це. Але крута! Якщо не віддав вчасно - нарікай на себе.

— Так, так, нарікай на себе... Піджени, будь ласка, щоб ми не запізнились до поїзда...

Низьке сонце жовто світило на порожні поля, коні рівно брехали калюжами. Здвинувши чорні брови, він дивився на підкови, що миготіли, і думав:

— Так, нарікай на себе. Так, звичайно, кращі хвилини. І не кращі, а істинно чарівні. "Під ганком куш шипшини цвів, стояли темних лип алеї..." Але, боже мій, що ж було би далі? Що, якби я не кинув її? Які дурниці! Ця ж таки Надія — не власниця заїжджої світлиці, а моя дружина, господиня мого петербурзького дому, мати моїх дітей?

І, закриваючи очі, хитав головою.

20.10.38